

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ
ДЕПАРТАМЕНТ “КИНО, РЕКЛАМА И ШОУБИЗНЕС“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Здравко Маринов – Катедра „Телевизионно, театрално и киноизкуство“ при ЮЗУ”Неофит Рилски”-Благоевград

относно

дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен

„доктор“ на тема:

„КОНСТРУИРАНЕ НА ПРОСТРАНСТВОТО В ТЕАТЪРА И КНИГАТА“

Професионално направление: Театрално и филмово изкуство

Докторант: Чавдар Гюзелев

Целта на този труд е да изследва през призмата на конструиране на пространството част от дизайнерски практики, в които важат универсални композиционни закони. Може би е нетрадиционно още в началото на рецензията, да дам положителна оценка на това художествено-творческо усилие, но това го правя по две причини: първо аз работя в тези две области и второ - защото съм приятно изненадан и респектиран от идеята да се анализират и съпоставят тези, на пръв поглед различни пространства, да се открият елементите, които ги свързват и начините, по които те се реализират. Авторът правилно заявява още в началото на дисертационния труд, че става дума за произведения на изкуството, които носят в себе си общи същностни черти и са ярки средства за предаване на информация, осъществявайки успешно визуалната комуникация със зрител/читател. Достатъчно подробно в труда са разгледани основни понятия в областите „театър“ и „книга“ от историческа гледна точка, които са неразривно свързани със социално-икономическото развитие на обществото.

В **първата част** е разгледано конструирането на пространството в театъра. В уводните думи Чавдар Гюзелев основателно отваря няколко големи теми, които чакат своето развитие в съвременното - липсата на „памет“ и информация за работата на българските сценографи от 1975 година насам. Липсва съвременна преводна информация за развитието на сценографията по света не само като сведение, а като анализ и естетика. Няма задълбочен анализ за все по-скоростното развитие на дигиталното изображение и симулирането на виртуална среда в днешния високотехнологичен спектакъл. В съвременния български театър все по-смело навлизат отделни елементи на „новото изображение“, но това трябва да бъде дълбоко осъзната и мотивирана дейност, а не само ярко въздействие на „специални ефекти“. Настоящият труд прави успешен опит да постави началото на изясняване на теоретични понятия по отношение на нови хибридни форми чрез анализ на техните стари и нови изразни средства. Като представител на „по-старото“ поколение български сценографи, приемам с разбиране идеята терминът „конструиране на сценичното пространство“ да го заменим с общоприетото название сценография. Може би тази дума още дълго време ще успява пълноценно да обобщава в себе си и понятията „сценичен дизайн“ и „визуална концепция“. Искам да бъде разбран правилно – не съм против тези или подобни формулировки. Смятам само, че те трябва да се употребяват в конкретни случаи, когато тези термини по-точно ще характеризират случващото се на сцената.

В отделните глави, които следва да бъдат разгледани и оценени поотделно и като цяло, авторът изяснява основни понятия като **театър** – който може да се случва и извън театралната сцена и **драматургия** – класическа, например в която различни времена и действия са линейно свързани или пък такава, в които те са умело колажирани в дълбоко осъзнат и логичен „безпорядък“. Естествено е отделено по-голямо внимание на **пространството** като основно понятие в този труд. Докторантът достатъчно подробно е анализирал двете големи групи пространство – външното отворено и вътрешното затворено чрез научни примери или чрез елементи на архитектурата, оптичните илюзии, промяната на пластическата характеристика на формата, перспективните деформации и т.н. Съвсем логично следва и изясняването на термина **композиция**, като построяване на

художествено произведение чрез разположение и взаимодействие между отделните му части и елементи в зависимост от идейния замисъл, художествената логика и предназначението му /цитат от стр.14/. Тук авторът подробно анализира спецификата на композицията и нейното динамично и многопластово изменение чрез съвременните, най-общо казано, технически средства.

Напълно споделям мнението, че сценичното пространство не бива да бъде само илюстративно оформление, в което зрителят да наблюдава какво се случва на сцената. Чавдар Гюзелев смята, че пространството е алтернативна визуална метафора, в което едновременно актьори и зрители участват в съпреживяването на текст, светлина, цвят и музика. С това, разбира се, съм абсолютно съгласен. По-нататък сценографията е определена като вид синтетично изкуство и са изяснени нейните специфични функции. Докторантът подробно изяснява организацията на сценичните перспективни и симултантни пространства и тези от затворен тип.

Разглеждайки видовете сцени, Чавдар Гюзелев категорично и точно поставя акцента върху връзката или загубата на връзка между публиката и това, което се случва на сцената. Тук, на точното място е заострено вниманието му към възможностите на интерактивния театър, като възможност на публиката пряко да участва в театралното действие.

Докторантът достатъчно задълбочено разкрива и отделни композиционни елементи на сценичното пространство: костюм и грим-като характеристика и знак, маска-класическо и съвременно приложение, светлина и звук –като визия и драматургия, които конкретно и емоционално, всеки по своя специфичен начин въздействат на зрителя.

В следващите две глави подробно са разгледани в необходимият обем архитектурата и сценичното пространство на театъра от античността до 19 век, в които се развиват античната драма, литургичната драма на средните векове, Комедия дел Арте и т.н.

В главите 4 и 5 Чавдар Гюзелев отделя особено внимание на **естетичните направления и варианти на сценичното пространство в първата половина на 20 век и развитието на театралната естетика през втората половина на века**. Анализът в тези глави е от особено значение за настоящият

дисертационен труд, тъй като той е важен за развитието на неговата основна тема в съвременното, без да се загърбва или да омаловажава близкото минало. Предложени са много примери, които подкрепят основната теза. Модерната реформа с драмата на Ибсен, началото на Авангарда, ефекта на отчуждението при Брехт, теорията на „Баухаус“ - като важни жалони в развитието на театъра въобще. Много точно са формулирани основните идеи на екзистенциализма и театъра на абсурда. Логично следват разсъжденията на автора за последващите явления на производство и възпроизвеждане на изкуство чрез технически средства във време на остри социално-икономически и верски проблеми. Прецизен и необходим в конкретният случай е и анализът на постмодернизма свързан с новите форми на изкуство. И вече актуален става въпросът за виртуалната реалност. Хората днес „вярват“ на това, което са видели в телевизията. Виртуалната реалност, твърди авторът, създава интерактивни развлечения, които изтриват границата между реално и въображаемо. Сигурно не е много далеч времето, когато ще можем у дома да си създаваме някакво виртуално пространство, което ще ни помага да се изолираме в някаква степен от реалната действителност.

Оценявам като много положителен факта, че докторанта е отделил подобаващо място за развитието на българският театър от Възраждането до наши дни. Няма да се спирам подробно на тази глава, тъй като тя е представена задълбочено на основата на много исторически доказателства. Следват логичните заключения на Чавдар Гюзелев за съвременното използване на прожекции, видеостени и 3D реалност в съвременното сценично пространство. С редица примери за някои по-нестандартни подходи за структуриране на театралното пространство, авторът много остро и много точно поставя въпросът за нов тип театрална сграда, която да осигурява нови сценични форми и възможности на принципа на мобилното пространство. За съжаление в България, до този момент, театралните сгради са в класическата архитектурна среда на бароковият театър кутия-сцена и зала-публика. Това принуждава да се търсят начини, за съжаление не винаги много ефективни, за промяна на мястото на актьорите и публиката.

Във **втората част** докторантът изследва конструирането на пространството в книгата. По същият начин аналитично се изясняват

основните понятия за **буква, писменост и елементите на писмеността, видовете писмени системи, шрифта с неговите елементи, книгата**. Направен е подробен исторически преглед на развитието на книгата, водеща в началото си от глинени плочки със символи до сегашното развитие на триизмерните издания. Авторът предлага на нашето внимание една синтезирана и точна информация-оценка за книгопечатането в исторически аспект и за особеното съвременно значение на компютъра, като средство за набор, предпечатна подготовка, оформление и печат.

В анализът на **анатомията на книжното тяло** е акцентирано много точно голямото значение на композицията и структурирането на наборните полета, като основен акцент на пространственото оформление. От тях зависи особеното усещане за цялостна визия на книгата. Обърнато е особено внимание на значението на суперобложката и илюстрацията, които пряко и много емоционално въздействат върху читателя.

Докторантът отделя голямо внимание на **графичния дизайн**, който има много важно значение за цялостното въздействие на книгата, като специфично изкуство чрез своите форми и композиция, цветните гами, съвременните графични програми. В **композиционните принципи на дизайна** е отделено особено внимание на „гешалта“ като средство за създаване на визуални връзки и взаимоотношения, които изясняват и засилват цялостното усещане и значение на изображението */цитат от стр.165/*. Отделно е обърнато особено внимание на празното пространство като много важен елемент в графичния дизайн. Това бяло пространство може да добави или отнеме баланс, свързаност, хармония, ритъм – въобще да изменя динамично цялостната композиция на пространството.

В **глава втора** авторът изследва и анализира подробно историята на писмеността, книгата и книгопечатането в България. Щастлив съм, че тук откривам подчертано професионален интерес към развитието на българската илюстрация и постиженията на големите български художници. Особено ми беше приятно да откроя сред тези имена и името на Вадим Лазаркевич, като един от най-добрите художници в близкото минало на детска илюстрация. Променени са разбиранията за същността на илюстрацията като поле за свободна творческа изява на художника в

самостоятелно изкуство. Със съжаление, докторантът тук констатира факта, че много от съвременните издателства ползват услугите на оператор владеещ компютърните програми, който проектира оформлението на книги.

Направен е подробен исторически обзор на **традиционни стилове в конструирането на пространството на книгата**. Анализирани са естетиката, симетрията, композицията като „златни съотношения“ между пропорции, отношения между главни и редовни букви, белите и запълнените полета на книгата и т.н. Авторът подчертава, че с откриването на фотографията и благодарение на фотографията, снимките стават изразно средство на книгите на 19 век. И още малко, но много необходима история на **авангардните стилове в дизайна на книгата**, която се превръща във важна и необходима връзка със **съвременните форми на книгата**.

А те, съвременните форми, се развиват с бурни темпове. Наред с класическото оформление на съвременната книга, Чавдар Гюзелев чрез много примери, анализирани и показани по перфектен начин, разглежда и изследва някои от най-атраktivните и спиращи дъха оформления на книги-игра, книги които претърпяват различни трансформации и провокират ярко съзнанието на читателя и не на последно място новите експерименти и постижения на триизмерните книги, в които съдържанието излиза извън плоскостта на страницата под формата на триизмерна конструкция в пространството.

Няма да коментирам в подробности заключенията и изводите, които прави Чавдар Гюзелев, тъй като са направени не само на базата на това изследване, но са и на базата на огромен творчески и професионален опит доказал се многократно в културния живот на България чрез редица значими сценографски оформления, графичен дизайн и запомнащи се изложби. Авторът категорично доказва:

- и двата вида пространство имат способността да въздействат естетически върху зрителя/читателя.
- някои форми на книгата са вдъхновени от театъра и сценографията. От друга страна има книги, в които пространството силно наподобява театралното.

- все повече се налага най-общото наименование „арт пространство“. То може да е на открито или на закрито, в него може да има картини или театрално представление, представяния на книги, концерти, с мултимедия и видеостени. То носи в себе си нови предизвикателства и нови проблеми за решаване, които сами по себе си са интересни за реализация.

От справката, която е предоставена на Научното жури са видни съществени и много стойностни приноси, които най-точно характеризират същността на представения дисертационен труд. Ще спомена само някои от тях:

- Обоснована е новата роля на пространството в съвременната театрална и типографска практика като конструктивен и смислообразуващ елемент.
- Теоретически и терминологично са уточнени новите концепции за пространството, свързани с естетиката на постмодернизма и използването на дигиталните технологии.
- Разгледана е ролята на конструирането на пространството в новите паратеатрални, синтетични и хибридни форми на театралната практика – акциите, пърформанса, хепънинга и т.н., както и в съвременните авангардни форми на книжното тяло.

На основание представеният дисертационен труд и моята много висока оценка за неговото качество и значимостта на приносите, предлагам на уважаваното от мен Научно жури към Нов Български Университет да го оцени по достоинство и да се произнесе положително за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“.

Аз гласувам: **„ЗА“!**

17.02.2016 г.

Професор Здравко Милков Маринов